

Territoriaalisuuden teoriaa ja käytäntöä

ROBERT D. SACK. *Human Territoriality. Its Theory and History*. 1986. Cambridge University Press, Cambridge. 256 sivua.

Robert D. Sackin uusin teos liittyy teemaan, jolle hän on ollut uskollinen jo vähintäänkin kunnioitettavat 15 vuotta: *tilaan* ja sen manifestoitumiseen inhimillisissä toiminnoissa. 1970-luvulla Sack käsitteli useissa artikkeleissa fyysisen tilan probleemia ja vaati maantieteilijöiden käyttämille spatiaalisille termeille substantiaalisia vastineita. Sack korosti tuolloin sitä, miten uuden kvantitatiivisen ja teoreettisen maantieteen myötä maantieteeseen levinnyt keskustelu epäeuklidisista ja multidimensionaalisista tiloista ei ollut relevanttia todellisen maantieteellisen ongelmanasettelun kannalta, sillä nämä tilat viittaavat ei-maantieteellisiin synteettisiin tiloihin. Edelliseen ajatukseen liittyen Sack lanseerasi 1970-luvun puolivälissä sittemmin varsin yleiseen käyttöön tulleen *spatiaalisen separatism*in käsitteen. Sillä hän viittasi juuri teoreettisen maantieteen ajattelutapaan, jonka mukaisesti on mahdollista identifioida ja evaluoida spatiaalisen *per se* vaikutuksia. Sackin tunnettu ratkaisu spatiaalisen separatismien dilemmaan oli tukeutuminen deduktiivis-nomologiseen selitysmalliin ja rivien välistä oli luettavissa ankara operationalismin pyrkimys. Sackin tilan analyysien huipennus oli hänen kirjansa *'Conceptions of Space in Social Thought'*, jossa Sack — katsoen lähtevänsä liikkeelle realistisesta tieteenfilosofiasta — jäljitti kiinnostavalla tavalla tilan rakentumiseen kytkeytyviä inhimillisiä ajatusmuotoja.

Käsillä oleva teos on eräässä mielessä jatkoa tälle problematiikalle, nyt kohteena on kuitenkin territoriaalisuuden ongelma, jonka analyysissa Sack jatkaa maantieteilijöistä Jean Gottmannin ja ihmisekologi Torsten Malmbergin viitoittamaa tietä. Siinä missä Gottmann 1970-luvun alussa ilmestyneessä kirjassaan tarkasteli territoriaalisuuden problematiikkaa lähinnä poliittisen maantieteen kenttään asettavana ilmiönä ja Malmbergin 1980-luvun vaihteessa ilmestynyt teos tavoitteli laajaa kokonaiskuvaa territoriaalisuus-ilmioistä, Sackin kirjan tavoitteena on luoda teoriaa territoriaalisuudesta ja luonnehtia sen historiaa. Kirja on monessakin mielessä erittäin kiinnostava työ ja hyödyllinen lukukokemus, mutta itse 'teoriaa' en pidä kovin

perusteellisena ja kattavana — pikemminkin tavottoman formaalisena yrityksenä analysoida territoriaalisuuden 'tendenssejä', kuten Sack niitä nimittää. Myös territoriaalisuuden historian haltuunotto jää vaatimattomammaksi kuin teoksen varsin mahtipontinen otsikko antaisi olettaa. On ilmeistä, että otsikon avainsanoissa olisi ainekset kokonaiseen teemaa käsittelevään teossarjaan.

Territoriaalisuus viittaa Sackin mukaan spatiaalisiin strategioihin, joilla pyritään aluetta kontrolloimalla vaikuttamaan ihmisiin ja resursseihin sekä kontrolloimaan myös näitä. Sack korostaa useassa kohden lähtökohtaansa, jonka mukaan ihmisen territoriaalisuus on pidettävä jyrkästi erillään eläinten vaistotoimintoihin perustuvasta territoriaalisuudesta. Kirjoittajan keskeiset peruskäsitteet (tai suhteet) territorioiden käytön tulkinnassa ovat *luokittelu*, *kommunikaatio* ja *kontrolli* — näiden lisäksi Sack erottaa 7 muuta territorioiden funktiota. Nämä 10 perustendenssiä ovat Sackin mukaan suhteutettavissa 14 peruskombinaatioon, joita ovat mm. hierarkia ja byrokratia, sosiaalisten suhteiden territoriaalinen määrittäminen, territoriaalisuus päämääränä, ei välineenä, pitkän ja lyhyen tähtäimen suunnittelu, jne. Tuloksena on 10×14 matriisi tärkeistä ja vähemmän tärkeistä territoriaalisuuden kytkennöistä. Tätä matriisia Sack käyttää historiallisten periodien analyysissa tulkiten niiden territoriaalisia suhteita.

Kirjaa lukiessa tuli mieleen, että se olisi tuntunut teoreettisesti perustellummalta jos Sack olisi (1) käyttänyt metodia, jota hän pyrki soveltamaan tilakäsitteen analyysissa 1970-luvulla, ts. pyrkiä entistä perusteellisemmin kytkemään teoreettiset käsitteensä todellisuuden ilmiöihin tai — mikä olisi ollut vieläkin haasteellisempää — (2) luoda käsitteitään todellisuutta ja 'reaalimaailmaa' käsitteellistämällä. Nyt teoria tuntuu varsin abstraktilta ja kirjan puutteina ainakin allekirjoittanutta jäi vaivaamaan mm. sellaisten territoriaalisuuden perinteisesti liittyneiden ilmiöiden kuin nationalismi, regionalismi, vallan rakentuminen ja vallankäyttö, jne., miltei totaalinen puuttuminen kirjasta.

Sackin teoksen lukeminen ei ole nautinnollinen lukukokemus, koska se teettää lukijalla harvinaisen paljon työtä parisataa sivuiseksi kirjaksi. Kirjan käsitteelliset pohdinnat nostavat esiin enemmän kysymyksiä

kuin antavat vastauksia. Kirjaa voi näin ollen pitää myös poikkeuksellisen innostavana teoksena. Lukijan on kertakaikkiaan pakko pohtia Sackin esiin nostamia kysymyksiä. Tässä mielessä on ilmeistä, että Sac-

kin kirja tulee inspiroimaan maantieteessä lisää tämän alan tutkimusta.

ANSSI PAASI

Maantieteen laitos, Joensuun yliopisto